

Burghartz proti Švýcarsku, rozsudek ze dne 22. 2. 1994

Stěžovatel: Burghartz

Žalovaný stát: Švýcarsko

Číslo stížnosti: 16213/90

Datum: 22.02.1994

Článek Úmluvy: čl. 14
čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: diskriminace, podmínky přijatelnosti, pohlaví, respektování rodinného života, respektování soukromého života, vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, výhrady

Významnost: 1

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

22. února 1994

VĚC BURGHARTZ

(Rozsudek ve věci Burghartz versus Švýcarsko)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu s článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu, jako Senát, který tvořili následující soudci: R. Ryssdal, předseda, Thór Vilhjálmsson, F. Gölcüklü, L.- E. Pettiti, C. Russo, N. Valticos, J M Morenilla, A. B. Baka, L. Wildhaber, a dále M. A. Eissen, tajemník Soudu, a H. Petzold, zástupce tajemníka Soudu. po poradě Senátu, která se konala dne 25. srpna 1993 a 24. ledna 1994, posledně uvedeného data vynesl následující rozsudek:

POSTUP

1. Případ byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva („Komise“) 11. prosince 1992 a vládou Švýcarské konfederace („Vláda“) dne 8. ledna 1993 během tříměsíční lhůty, stanovené článkem 32 odst. 1 a článkem 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 16213/90) proti Švýcarsku podle článku 25 paní Susannou Burghartzovou a panem Albertem Burghartzem dne 26. ledna 1990. Požadavek komise vycházel ze článků 44 a 48 a prohlášení, jímž Švýcarsko uznalo obligatorní pravomoc tohoto Soudu (článek 46). Stížnost vlády odkazovala na články 45, 47 a 48. Cílem žádosti a stížnosti bylo vydání rozhodnutí o lom, zda skutková zjištění případu zakládají porušení povinností odpovědným státem ve smyslu článku 8 a 14 Úmluvy.
2. V odpovědi na dotaz učiněný v souladu s ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu žadatelé uvedli, že si

přejí zúčastnit se soudního řízení, a ustanovili právního zástupce, který je bude zastupovat (ust. 30) a kterému předseda umožnil používání německého jazyka (ust. 27 § 3).

3. Do Senátu, který měl být sestaven, byl z moci úřední jmenován pan L. Wilhaber, zvolený soudce švýcarské národnosti (článek 43 Úmluvy), a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 29. ledna 1993 za přítomnosti tajemníka Soudu předseda vylosoval jména dalších sedmi členů, a to pánů Thór Vilhjálmssona, F. Gölcüklüho, L. - E. Pettitiho, N. Valticose, I. Foighela, J. M. Morenilly a A. B. Baky (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4 Jednacího řádu). Poté náhradní soudce pan C. Russo zaujal místo pana Foighela, který nebyl schopen účastnit se dalšího projednávání případu (ust. 22 § 1 a ust. 24 odst. 1).
4. Pan Ryssdal z titulu funkce předsedy Senátu (ust. 21 § 5) prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem Vlády, právním zástupcem žadatelů a delegátem Komise postup soudního řízení (ust. 37 § 1 a ust. 38). Na základě toho tajemník Soudu v tomto pořadí obdržel dne 16. června 1993 vyjádření žadatelů a Vlády.
5. V souladu s rozhodnutím předsedy Senátu se veřejné zasedání konalo v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 23. srpna 1993. Soud předtím vykonal přípravné řízení.

Před Soud předstoupily tyto osoby:

(a) za Vládu:

1. Boillat, předseda sekce pro záležitosti evropského a mezinárodního práva, Spolkový úřad pro spravedlnost - zástupce vlády, R. Reusserová, předsedkyně oddělení pro základní soukromé právo, Spolkový úřad pro spravedlnost, F. Schürmann, zástupce předsedy sekce pro záležitosti evropského a mezinárodního práva, Spolkový úřad pro spravedlnost - poradci;

(b) za Komisi:

1. Busuttil - delegát;

(c) za žadatele:

1. Freivogelová, advokátka - právní zástupce.

Soud vyslechl úvodní přednesy pana Busuttila, pana Boillata a slečny Freivogelové.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

1. Okolnosti případu
2. Žadatelé, kteří jsou švýcarskými státními příslušníky, žili společně od roku 1975 v Basileji. V roce 1984 uzavřeli v Německu sňatek a paní Burghartzová měla též německé občanství. V souladu s německým právem (článek 1355 občanského zákoníku) si zvolili jako své společné příjmení příjmení manželčino „Burghartz“; manžel využil svého práva uvádět své vlastní příjmení před příjmením společným a sám sebe nazýval „Schnyder Burghartz“.
3. Švýcarská matrika (Zivilstandsamt) zapsala „Schnyder“ jako jejich společné příjmení, pár požádal o změnu společného příjmení na „Burghartz“ a manželova příjmení na „Schnyder Burghartz“. Dne 6. listopadu 1984 oblastní rada (Regierungsrat) Basilej - venkov jejich žádost zamítla.
4. Dne 26. října 1988 žadatelé podali další žádost kantonálnímu oddělení spravedlnosti (Justizdepartement) v Basileji - město, a to na základě novely občanského zákoníku, týkající se důsledků uzavření manželství, která byla přijata 5. října 1984 a nabyla účinnosti 1. ledna 1988 (viz odstavec 12. níže). Dne 12. prosince 1988 byla jejich žádost znovu zamítnuta s odůvodněním, že nepoukázali na žádné vážné nesnáze, způsobené užíváním příjmení „Schnyder“. Kromě toho nelze vzhledem k neexistenci přechodných ustanovení použít článek

30 odst. 2 občanského zákoníku u párů, které uzavřely sňatek přede dnem 1. ledna 1988. Konečně podle nového článku 160 odst. 2 může vlastní příjmení uvádět před společné příjmení jen manželka (viz odstavec 12. níže).

5. Žadatelé podali odvolání (Berufung) u Spolkového soudu (Bundesgericht), kde si mimo jiné stěžovali na porušení nového článku 30 a 160 odst. 2 občanského zákoníku a článku 4 odst. 2 Spolkové ústavy (viz níže uvedené odstavce 11. a 12.). Dne 8. června 1989 Spolkový soud toto odvolání zčásti připustil. Zatímco odmítl použití druhého odstavce článku 30, který se vztahuje jen na zasnoubené páry a nemá retroaktivní účinky, soud rozhodl, že v tomto jednotlivém případě zde existovaly důležité okolnosti, opravňující použití odstavce 1 tak, aby žadatelům bylo umožněno používat jméno „Burghartz“; kromě věku a povolání obou žadatelů je nutné vzít v úvahu také rozdílnou úpravu mezi příslušným švýcarským a německým systémem, jež vynikla tím více, že je Basilej hraničním městem. Pokud se týče žádosti pana Burghartze o umožnění užívání jména „Schnyder Burghartz“, nelze pro toto hledat oporu v ustanovení článku 160 odst. 2 občanského zákoníku; z historie návrhu zákona je zřejmé, že švýcarský parlament z důvodu péče o zachování jednotnosti rodiny a z důvodu nepřerušování tradice nikdy nesouhlasil s absolutní rovností mezi manžely ve výběru jména, a z toho důvodu úmyslně omezil právo připojovat svá vlastní příjmení k příjmení manželů pouze na manželky. Toto pravidlo tedy nemůže analogicky připustit, aby manžel v rodině užíval příjmení své manželky. Nic však nebrání panu Burghartzovi užívat zdvojené jméno (viz níže uvedený bod 13.) nebo dokonce neformálně uvádět své příjmení před příjmením manželčiným.
6. Podle žadatele od té doby v mnoha oficiálních dokladech, zejména v jeho doktorském diplomu z oboru historie, nebyla část jeho příjmení „Schnyder“ obsažena.
7. Rozhodné domácí právo
8. Článek 4 odst. 2 švýcarské Spolkové ústavy stanoví: „Muži a ženy mají stejná práva. Rovnost je jim zaručena zákonem, zejména s ohledem na rodinu, vzdělání a práci...“
9. Příslušná ustanovení nového občanského zákoníku, jež vstoupila v platnost dne 1. ledna 1988, znějí:

Článek 30

(1) Vláda kantonu místa bydliště může v případě, že existuje řádný důvod, povolit osobě změnu jejího příjmení.

(2) Zasnoubené páry jsou oprávněny, jestliže o to požádají a prokáží oprávněný zájem, nést jako společné příjmení příjmení manželčino, a to od doby vykonání svatebního obřadu.

Článek 160

(1) Manželské páry používají jako společné příjmení příjmení manžela.

(2) Nevěsta však může učinit vůči matrikáři prohlášení o tom, že si přeje ponechat si své příjmení, které měla až do doby sňatku, a za ním pak uvádět příjmení společné.

Článek 270

(1) Děti narozené manželským párům ponesou jejich společné příjmení.

Článek 8a závěrečné části

Do jednoho roku od nabytí platnosti tohoto nového zákona může žena, která vstoupila do manželství podle dřívějšího zákona, vůči matrikáři učinit prohlášení o tom, že si přeje uvádět své příjmení, které měla do doby sňatku, před příjmením společným.

13. Podle zvyku uznávaného v precedenčním právu mohou manželské páry také uvádět příjmení manželky za příjmení manžela tak, že tato příjmení spojí pomlčkou. Toto zdvojené jméno (Allianzname) se však nepovažuje za zákonné společné příjmení (Spolkový soud, rozsudek ze dne 29. května 1984, rozsudky Švýcarského spolkového soudu, svazek 110 II 99).

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

14. Pan a Paní Burghartz podali Komisi dne 26. ledna 1990 stížnost opírající se o článek 8 a 14 Úmluvy.
15. Komise prohlásila stížnost (č. 16213/90) za přípustnou dne 19. února 1992. Ve své zprávě ze dne 21. října 1992 (ve smyslu článku 31) vyjádřila své stanovisko osmnácti hlasy k jednomu o tom, že zde došlo k porušení článku 14 ve spojení se článkem 8, a třinácti hlasy k šesti o tom, že není nutné zkoumat případ samostatně podle článku 8.

PRAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

1. Předběžné námitky Vlády
2. Otázka, zda první žadatel je či není obětí
3. Stejně jako před Komisí Vláda na prvním místě napadala to, že by paní Burghartz byla obětí ve smyslu článku 25 Úmluvy. V tomto případě nebyl odmítnutím žádosti jako jediného předmětu sporu dotčen nikdo jiný než pan Burghartz, neboť jeho žena získala u Spolkového soudu zadostiučinění, jímž jí bylo povoleno ponechat si své dívčí jméno (viz výše uvedený odstavec 9.).
4. Žadatelé poukazovali na osobní zájem paní Burghartzové na úspěchu žaloby jejího manžela. Jelikož si společně s ním vybrala jméno „Burghartz“ jako společné příjmení, považovala se za přímo odpovědnou za to, že její manžel ztratil své příjmení „Schnyder“ a že tím jejich manželský život mohl trpět. Komise byla též názoru, že se tato otázka dotýká jich obou.
5. Soud zdůraznil, že tento případ začal společnou žádostí pana a paní Burghartzových o změnu jejich společného příjmení a současně příjmení manželova. Soud vzal v úvahu pojetí rodiny, převažující v systému Úmluvy (viz mezi jinými a mutatis mutandis rozsudek Marckx versus Belgie ze dne 13. června 1979, Serie A č. 31, strany 14-15, § 31, a rozsudek Beldjoudi versus Francie ze dne 26. března 1992, Serie A č. 234 -A, str. 28, § 76), a dospěl k názoru, že paní Burghartzová je oprávněna považovat se za oběť napadeného rozhodnutí, a to přinejmenším nepřímo. Námitka proto musí být zamítnuta.
6. Vyčerpání opravných prostředků dle domácího práva
7. Vláda, která vznesla tuto otázku před Komisí, namítala, že žadatelé nevyčerpali opravné prostředky podle domácího práva, protože se ve svém odvolání (Berufung - viz výše uvedený odstavec 9.) neopírali ani o články 8 a 14 Úmluvy, ani nepodali odvolání podle veřejného práva.
8. Soud vzal na vědomí, že Spolkový soud je podle článku 113 odst. 3 švýcarské ústavy povinen aplikovat zákony schválené Spolkovým shromážděním. Je výslovně zakázáno odkládat účinky takových zákonů, jež by se mohly později ukázat být v rozporu s Ústavou. Tento zákaz byl, jak se zdá, současným precedenčním právem rozšířen na případy, ve kterých dochází ke střetu mezi takovým zákonem a smlouvou. Je-li tomu tak, pak nemůže být žadatel viněn z toho, že své odvolání opřel pouze o domácí právo - Články 30 a 160 občanského zákoníku, článek 8a závěrečné části tohoto zákoníku a článek 4 odst. 2 Ústavy - je zřejmé, že jejich argumenty byly v podstatě shodné s těmi, které předložili Komisi. Pokud se týče odvolání podle veřejného práva, jeho podpurná povaha brání tomu, aby bylo v této instanci považováno za odpovídající opravný prostředek, který by žadatel byl podle článku 26 Úmluvy také povinen vyčerpat. Ve smyslu výše uvedeného je nutné také tuto námitku zamítnout.
9. Údajné porušení článku 14 úmluvy společně s článkem 8 Úmluvy
10. Žadatelé se opírali o článek 8, a to jak samostatně, tak společně s článkem 14.

Čl. 8 stanoví:

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a je to v demokratické společnosti nezbytné v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti nebo hospodářského blahobytu země, pro předcházení nepokojům a zločinnosti, pro ochranu zdraví nebo morálky nebo pro ochranu práv a svobod jiných.

Článek 14 stanoví:

Užívání práv a svobod stanovených touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo postavení. Podle povahy stížností považuje Soud, stejně jako Komise, za vhodné zkoumat případ přímo podle článku 14 společně se článkem 8.

1. Použitelnost
2. Vláda namítala, že lato dvě ustanovení nejsou použitelná. Od doby, kdy dne 1.11.1988 vstoupil v platnost Protokol č. 7, se rovnost manželů ve volbě příjmení řídila výlučně článkem 5 tohoto Protokolu, stanovícím rovnost práv a povinností soukromoprávního charakteru mezi manžely, a to jakolex specialis. Při ratifikaci tohoto Protokolu Švýcarsko učinilo výhradu, která stanoví, inter alia, že po nabytí platnosti novelizovaných ustanovení švýcarského občanského zákoníku dne 5. října 1984 se ustanovení článku 5 Protokolu č. 7 použije, a to za podmínek ustanovení spolkového zákona, týkajících se společného příjmení (článek 160 občanského zákoníku a článek 8a jeho závěrečné části)... Zkoumání tohoto případu společně podle článku 14 a 8 by se tak rovnalo ignorování této výhrady, jež splňuje požadavky Článku 64 Úmluvy.
3. Soud poukázal na to, že podle článku 7 Protokolu č. 7 je nutné článek 5 považovat za dodatek k Úmluvě, včetně článku 8 a 60. Stejně tak není možné článek 8 nahradit nebo omezit jeho rozsah (viz, mutatis mutandis, rozsudek ve věci Ekbatani versus Švédsko ze dne 26. května 1988, Série A č. 1 134, str. 12-13, § 26). Přesto je nutné určit, zda se článek 8 na okolnosti případu vztahuje.
4. Na rozdíl od některých jiných mezinárodních instrumentů, jako je Mezinárodní úmluva o občanských a politických právech (článek 24 odst. 2), Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989 (článek 7 a 8) nebo Americká konvence o lidských právech (článek 18), článek 8 Úmluvy neobsahuje výslovné ustanovení o jménech. Jako prostředek osobní identifikace a jako spojení s rodinou se však jméno osoby dotýká jejího soukromého a rodinného života. Skutečnost, že společnost a stát mají zájem na regulaci užívání jmen, toto nevyklučuje, jelikož jsou tyto veřejnoprávní aspekty slučitelné se soukromým životem, představovaným také určitým stupněm práv na navazování a rozvíjení vztahů s jinými lidskými bytostmi jak v oblasti profesionální nebo obchodní, tak i v oblastech ostatních (viz mutatis mutandis, rozsudek Niemietz versus Německo ze dne 16. prosince 1992. Serie A č. 251-B, strana 33, § 29). Upřesnění žadatelova příjmení, pod kterým se stal známým v akademických kruzích, může v tomto případě vážně ovlivnit jeho kariéru. Proto se uplatní článek 8.
5. Harmonizace
6. Pan a paní Burghartzovi si stěžovali, že úřady upřely panu Burghartzovi právo uvádět své vlastní příjmení před společné příjmení, ačkoliv švýcarské právo tuto možnost dává vdaným ženám, které si zvolily příjmení manžela jako společné příjmení. Uváděli dále, že toto mělo za následek diskriminaci na základě pohlaví, což odporuje článku 14 ve spojení s článkem 8. Komise tento názor v podstatě sdílela.
7. Vláda uznala, že sporným bodem bylo rozdílné zacházení na základě pohlaví, avšak namítala, že to bylo vedeno objektivními a rozumnými úvahami, které zabránily tomu, aby toto zacházení

bylo jakkoliv diskriminující. Tím, že stanovila, že by rodiny podle obecného pravidla měly nést příjmení manžela (článek 160 odst. 1 občanského zákoníku), švýcarská legislativa úmyslně zvolila tradiční uspořádání, v němž se jednotnost rodiny odráží ve společném jménu. A pouze za účelem zmírnění přísnosti této zásady taktéž stanovila pro vdané ženy právo předřadit před příjmení svého manžela své vlastní příjmení (článek 160 odst. 2 občanského zákoníku). Na druhé straně nebyl oprávněný protichůdný postup ve prospěch ženatého muže, který se – stejně jako pan Burghartz – úmyslně a plně si vědom následků dovolával článku 30 odst. 3 občanského zákoníku při změně svého příjmení na příjmení své manželky. Bylo to tím více neoprávněné, jelikož neexistovalo nic, co by bránilo manželovi, byť za těchto okolností, používat své příjmení jako část zdvojeného jména nebo neformálně i jinak.

8. Soud zdůrazňuje, že podpora rovnosti obou pohlaví je v dnešní době hlavním cílem členských států Rady Evropy; to znamená, že by musely být uvedeny velmi pádné důvody, aby mohlo být rozdílné zacházení pouze na základě pohlaví považováno za slučitelné s Úmluvou (viz, jako nejčerstvější rozhodnutí, rozsudek ve věci Schuler-Zgraggen versus Švýcarsko ze dne 24. června 1993, Serie A, č. 263, str. 21-22, § 67).
9. Na podporu systému, který je předmětem stížnosti, se Vláda především opírala o snahu švýcarské legislativy o to, aby se jednotnost rodiny odrážela v jednom společném příjmení. Soud o této námitce není přesvědčen, neboť jednotnost rodiny se nebude odrážet o nic méně v případě, že si manžel přidá své vlastní příjmení k příjmení manželčiny, jež si zvolili jako své společné příjmení, než při opačném postupu, umožněném občanským zákoníkem. Za druhé, není možné říci, že je zde skutečná tradice. Vdané ženy požívají práva, jehož se žadatel domáhá, teprve od roku 1984. V každém případě je nutné Úmluvu vykládat ve světle současných podmínek, zejména ve světle důležitosti zásady nediskriminace. Neexistuje ani žádný rozdíl, který by byl odvozován od možnosti manželů vybrat si jedno z jejich příjmení jako příjmení společné a preferovat je před druhým příjmením. Na rozdíl od toho, co tvrdila Vláda, nelze říci, že to představuje větší rozvážlivost na straně manžela než na straně manželky. Je proto neoprávněné stanovit různé důsledky pro různé případy. Pokud se týče typů příjmení, jako je zdvojené příjmení nebo jiný neformální způsob užívání, sám Spolkový soud je rozlišoval od zákonného společného příjmení, jež se smí jako jediné objevit v úředních osobních záznamech. Z toho důvodu tato nemohou být považována za jemu rovnocenná.
10. V souhrnu postrádá rozdílné zacházení, jež je předmětem stížnosti, objektivní a rozumné odůvodnění, a proto je v rozporu s článkem 14 společně s článkem 8.
11. S ohledem na tento závěr, Soud stejně jako Komise nepokládá za nezbytné určit, zda zde též došlo k porušení článku 8 samostatně.

III. Použití článku 50 Úmluvy

31. Podle článku 50:

Jestliže Soud zjistí, že rozhodnutí nebo opatření, přijaté soudním nebo jakýmkoliv jiným orgánem Vysoké smluvní strany, je zcela nebo částečně v rozporu s povinnostmi, vyplývajícími z ... Úmluvy a jestliže vnitrostátní právo této strany umožňuje jen částečné odstranění následků takového rozhodnutí nebo opatření, rozhodnutí Soudu přiznává v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.

32. Žadatelé požadovali jen náklady právního zastoupení před národními orgány a institucemi ve Strasbourgu ve výši 31.000 švýcarských franků (CHF). Vláda shledala tuto částku neúměrně vysokou a navrhla její snížení na CHF 10.000. Delegát Komise ji taktéž považoval za příliš vysokou.
33. Soud věc zvážil ve světle pozorování těch, kteří vystoupili před Soudem, a ve světle kritérií stanovených svým precedenčním právem. Provedl posouzení na základě ekvity a přiznal žadatelům CHF 20.000 za náklady a výdaje.

Z těchto důvodů Soud

1. zamítá jednomyslně veškeré předběžné námitky Vlády;
2. potvrzuje šesti hlasy ku třem, že na tento případ se vztahuje článek 8;
3. potvrzuje pěti hlasy ku čtyřem, že zde došlo k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8;
4. potvrzuje jednomyslně, že není nutné určit, zda též došlo k porušení článku 8 samostatně;
5. rozhodl jednomyslně, že Švýcarsko je povinno uhradit žadatelům do 3 měsíců 20.000 (dvacet tisíc) švýcarských franků jako náklady a výdaje;
6. zamítá jednomyslně zbývající nároky na přiměřené zadostiučinění.

ROZSUDEK BYL VYHOTOVEN V ANGLICKEM A FRANCOUZSKÉM JAZYCE A VYHLÁŠEN BĚHEM VEŘEJNÉHO ZASEDÁNÍ V PALÁCI LIDSKÝCH PRÁV VE STRASBOURGU 22. ÚNORA 1994.

Marc-André EISSEN

tajemník Soudu

Rolv RYSSDAL

předseda